

1788 YILINDA J. M. KORABINSKY TARAFINDAN YAZILMIŞ TÜRKÇE GRAMER KİTABI

Beytullah BEKAR¹

Özet

Arap harfleri dışında başka harflerle yazılmış Türkçe malzemeye transkripsiyon anıtları denir. Yabancılar tarafından yazılmış bilinen en eski transkripsiyon anıtı Codex Cumanicus'tur. 18. yüzyılda yabancılar tarafından hazırlanmış gramer kitaplarından biri de Johann Matthias Korabinsky'nin "Versuch eines kleinen Türkischen Wörterbuchs mit beygesetzten deutsch, ungarisch und böhmischen Bedeutungen und einer kurzgefaßten türkischen Sprachlehre" adlı eseridir. Makalemizde Korabinsky'nin "Versuch eines kleinen Türkischen Wörterbuchs mit beygesetzten deutsch, ungarisch und böhmischen Bedeutungen und einer kurzgefaßten türkischen Sprachlehre" adlı eserinin ikinci kısmında bulunan gramer bölümü tanıtılmıştır.

Anahtar kelimeler: Johann Matthias Korabinsky, Almanca, gramer.

TURKISH GRAMMAR WHICH WAS WRITTEN BY KORABINSKY IN 1788

Abstract

Turkish material written without the Arabic alphabet is called transcription monument. The oldest transcription monument which is written by foreigners is Codex Cumanicus. Another grammar book written by foreigners in 18th century is named "Versuch eines kleinen Türkischen Wörterbuchs mit beygesetzten deutsch, ungarisch und böhmischen Bedeutungen und einer kurzgefaßten türkischen Sprachlehre" written by Johann Matthias Korabinsky. In this study the grammar part which is in the second chapter of Korabinsky's "Versuch eines kleinen Türkischen Wörterbuchs mit beygesetzten deutsch, ungarisch und böhmischen Bedeutungen und einer kurzgefaßten türkischen Sprachlehre" was introduced.

Keywords: Johann Matthias Korabinsky, German, grammar.

0. Giriş

"Versuch eines kleinen Türkischen Wörterbuchs mit beigesetzten deutsch ungrisch und böhmischen Bedeutungen, und einer kurzgefatzten türkischen Sprachlehre" adlı eser Çek Cumhuriyeti'nin Moravya eyaletinin başkenti Brünn'deki şehir kütüphanesinde 47658 numarada kayıtlıdır. Eserin yazarı Johann Matthias Korabinsky'dir (1740-1811). Eserin yazımında Times New Roman ve Fraktur karakterleri kullanılmıştır. Eser iki bölüm olup 244 sayfadan oluşmaktadır. Birinci bölümde (162 sayfa) Türkçe, Almanca, Macarca ve Çekçe çok dilli bir sözlük, ikinci bölümde ise (78 sayfa) Türkçenin Almanca açıklamalı kısa bir grameri yer almaktadır. Ayrıca eserin baş tarafında yazarın okuyucuya yazmış olduğu kısa bir bölüm mevcuttur.

Çalışmamızın sınırları eserin gramer bölümünden ibaret olduğu için birinci bölümde bulunan sözlük kısmı hakkında bilgi verilmeyecektir.

1. Eserin Tanıtılmasında İzlenen Yöntem

Eserin gramer bölümü daha önce de belirtildiği gibi 10 bölümden oluşmuştur. Yazar 1. bölümde isimler ve çekimlerini, 2. bölümde sıfatlarla ilgili bazı özellikler, 3. bölümde kelime

¹ Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, beytullahbekar@klu.edu.tr

türetme, 4. bölümde sayılar, 5. bölümde zamirler, 6. bölümde iyelik ekleri, 7. bölümde fiiller ve zaman çekimleri, 8. bölümde Türkçenin karakteristik bazı özellikleri, 9. bölümde sıfat fiiller ve 10. bölümde zarflar, edatlar, bağlaçlar ve ünlemler işlenmiştir. Yazar her bölümde açıklamalarda bulunmuş ve bu açıklamalara uygun örnekler vermiştir. Özellikle 1., 6., 7. ve 10. bölümlerde açıklamaların ardından çokça örnekler bulunmaktadır. Örneklerin çok olduğu yerlerde birkaç örnek vermekle yetinilmiştir.

Bölümlerin altında bulunan Almanca açıklamalar anlama bağlı kalmak üzere serbest bir şekilde Türkçeye aktarılmıştır. Örneklerin yanlarında italik verilen Almanca kısımlar eserin orijinalinde de bulunmaktadır.

3. Eserin Tanıtımı

KLEINE TÜRKISCHE SPRACHLEHRE^{2,3}

Ön Hatırlatma

1. Türklerin dili Perslerin ve Tatarların diliyle yakın akrabalık göstermektedir. Buna karşın Türk dili Arapçadan çok farklıdır.

2. Arapça ile olan farklılığa rağmen ibadetlerinde Türkler Arapça kullanırlar. Kur'an'ları bu dilde yazılmıştır. Kullandıkları alfabe de, 31 harften oluşun, Arapların kullandıkları alfabadir.

3. Burada amacımız bu dili anlayıp konuşabilen fakat okuyup yazamayan meraklılarına Türkçeyi tanıtmaktır ki çevrelerinde bulunan Türklerle ilişkilerini çıkara dönüştürebilsinler. Bu sebeple Arap alfabelerine yer verilmemiştir. Eserin basımında yazıldığı gibi okunan Latin alfabeleri kullanılmıştır.

1. İsimler ve İsim Çekimleri (s. 2-9)

Türkçede Macarcada olduğu gibi isimlerde cinsiyet yoktur: Bu Er *dieser Mann*, Bu Affareth *dieses Weib*, Bu Haiban *dieses Thier*. İsimlerin hem tekil hem de çoğul şekilleri bulunmakta olup isimler 6 hâlde çekime girmektedirler.

	<i>Einfach / Singular</i> ⁴	<i>Vielfach/Mehrfach/Plural</i> ⁵
Nom. ⁶	-lar -ler	
Genitiv ⁷	-ung	-ung
Dativ ⁸	-e	-e
Accusativ ⁹	-i	-i

² Türkçenin Küçük Dilbilgisi.

³ Eser kaleme alındığı dönemin yazım kurallarına göre kaleme alınmış olup günümüzde Almanya'da kullanılan Modern Almancadan farklılıklar gösterdiği hususlar bulunmaktadır: dreizehn yerine *dreyzehn*; zwei yerine *zwey*; silbe yerine *sylbe* gibi. Bu tür yazımların orijinaline sadık kalınmıştır.

⁴ tekil

⁵ çoğul

⁶ Nominativ'in kısaltılmışı olup Türkçede yalın hâl demektir. Bundan sonraki çekimlerde yalnızca N. ile gösterilmiştir.

⁷ Türkçede ilgi hâli demektir. Bundan sonraki çekimlerde yalnızca G. ile gösterilmiştir.

⁸ Yönelme hâli. Bundan sonraki çekimlerde yalnızca D. ile gösterilmiştir.

⁹ Belirtme hâli. Bundan sonraki çekimlerde yalnızca A. ile gösterilmiştir.

Vocativ¹⁰ kelimenin önüne ja veya j getirilmesiyle yapılır

Ablativ¹¹ -den -den

Hatırlatmalar

1. Ayrılma hâlinde gelen “-den” eki Almancada “von” anlamına gelmektedir.

2. Kelimelerin çoğulları, birinci haldeki kelimenin (yalın hâlin) sonuna -lar veya -ler ekinin getirilmesiyle yapılır. Çoğul kelimelerin diğer hâl çekimleri kelimenin tekil hâlinde olduğu gibidir.

3. -ler ve -lar ekleriyle aynı zamanda fillerde çokluk da yapılmaktadır: jazar *er schreibt*, jazarlar *sie schreiben*; eder *er macht*, ederler *sie machen*.

Örnek Çekim Tablosu

	<i>Einfach/Singular</i>	<i>Mehrfach/Plural</i>
N.	Beg <i>der Herr</i>	Begler <i>die Herren</i>
G.	Begung <i>des Herrn</i>	Beglerung <i>der Herren</i>
D.	Bege <i>dem Herrn</i>	Beglere <i>den Herren</i>
A.	Begi <i>den Herrn</i>	Begleri <i>die Herren</i>
V.	ja Beg <i>o Herr</i>	ja Begler <i>o ihr Herren</i>
Abl.	Begden <i>von dem Herrn</i>	Beglerden <i>v. den Herren</i>

Hatırlatma

Ünlüyle biten kelimelerin II. durumu (ilgi hâli) -ung yerine –nung ve III. durum (yönelme hâli) –e yerine –je ekleri getirilerek yapılır.

Örnek Çekim Tablosu

	<i>Einfach/Singular</i>	<i>Mehrfach/Plural</i>
N.	Ulu <i>der Todte</i>	Ululer <i>die Todten</i>
G.	Ulunung <i>des Todten</i>	Ululerung <i>der Todten</i>
D.	Uluje <i>dem Todten</i>	Ululere <i>den Todten</i>
A.	Uluji <i>den Todten</i>	Ululeri <i>die Todten</i>

¹⁰ Korabinsky tarafından kaleme alınan bu eserde isim çekiminin vokativ hâline de yer verilmiştir. Fakat günümüzde kaleme alınmış Almanca gramer kitaplarında (Röhe K., Balcik I., Wrobel V., *Die große Grammatik Deutsch*, PONS GmbH, Stuttgart, 2009; Zengin D., *Her Yönüyle Modern Almanca*, Kurmay Yayınları 5. Baskı, Ankara, 2010; Baldegger M., Müller M., Schneider G., *Kontaktschwelle Deutsch als Fremdsprache*, Berlin, 1980) vokativ bulunmamaktadır. Türk dillerinden bazılarında vokativ hâlinin bulunduğunu A. A. Yoldaşev (Çev. Bahar Güneş), *Türk Dillerinde Sesleniş Sözcükleri* (TAED, Sayı 48, s.441-446) adlı makalesinde örneklerle vermeye çalışmıştır. Bundan sonraki çekimlerde V. ile gösterilmiştir.

¹¹ Ayrılma hâli. Bundan sonraki çekimlerde yalnızca Abl. şeklinde kısaltılarak gösterilmiştir.

V. ja Ulu o du Toder	ja Ululer o ihr Todten
Abl. Uluden vom Toden	Ululerden von Todten

Hatırlatma

Ünsüzle biten bir kelimenin ilk, orta veya son hecesinin içinde a ve o ünlülerinden biri varsa isimlerin tekil ve çoğul türlerinin ayrılma hâli –den yerine –dan getirilerek ve birinci durumda (yalın hâl) –ler yerine –lar getirilerek yapılır.

Örnek Çekim Tablosu

N. Jaradan der Schöpfer	Jaradanlar n. ¹² Jaradanler die Schöpfer
G. Jaradanung des Schöpfers	Jaradanlarung auch ¹³ Jaradanlerun der Schöpfer
D. Jaradane dem Schöpfer	Jaradanlare a. ¹⁴ Jaradenlere den Schöpfern
A. Jaradani den Schöpfer	Jaradanlari a. Jaradanleri die Schöpfer
V. ja Jaradan o du Schöpfer	ja Jaradanlar u. Jaradanler o ihr Schöpfer

Abl. Jaradandan u.¹⁵ Jaradanden vom SchöpferJaradanlardan u. Jaradanlardan von den Schöpfern

Hatırlatma

‘a’ ve ‘o’ ünlüleriyle biten kelimelerin yönelme hâli –a¹⁶ ; tekil ve çoğul türlerinin ayrılma hâli –dan ekiyle yapılır. Aynı zamanda bu kelimelerin çoğul türlerinin yalın hâlleri –ler yerine –lar alır.

Örnek Çekim Tablosu

N. Baba der Vater	Babalar die Väter
G. Babanung des Vaters	Babalarung der Väter
D. Babaja dem Vater	Babalare den Vätern
A. Babaj den Vater	Babalari die Väter
V. ja Baba o Vater	ja Babalar o Väter

Abl. Babadan vom Vater Babalardan von Vätern

2. Sıfatlarda Derecelendirme ve Karşılaştırma (s. 9-10)

Her sıfat anlam bakımından bir derece bildirir. Anlam bakımından bu dereceler artırılabilir. Birinci derece *positiv*, ikinci derece *komparativ* ve üçüncü derece *superlativ*'dir.

¹² n. = nicht (Türkçesi: yok, değil, hayır).

¹³ aynı zamanda.

¹⁴ a. = auch bkz.: dipnot 4.

¹⁵ u.= und (Türkçesi: ve).

¹⁶ Yazar not kısmında bu şekilde bir açıklama getirmiş olmasına rağmen örneklerde -ja ekini kullanmıştır. Yazarın açıklama kısmında belirttiği üzere ünlüyle biten kelimelerden sonra -a değil örnek çekim tablosunda olduğu gibi -ja getirmesi doğrudur.

Derecelendirme şu şekilde yapılır: *Positiv* veya birinci derecedeki sıfatın sonuna *-reck* getirilerek *komparativ*; *kelimenin* başına *Gayet* sözcüğü getirilerek *süperlativ* elde edilir.

Örnek

1. *Stufte*¹⁷ Khem *bös*
2. *Stufte* Khemreck *böser*
3. *Stufte* Gajeth Khem *der böseste*

Karşılaştırma yapmak için diğer bir alternatif ise *-den*, *-dan* ekinin karşılaştırılacak olan sözcüğe getirilmesidir; Senden Kutschuk *er ist kleiner als du*.

3. Yapım Ekleri ve İşlevleri (s. 10-13)

I. Eğer kelime köküne *-li* eki getirilirse:

- Gebe *die Waffe* Gebeli *ein Gewaffneter*
Ath das Pferd Athli *der Ritter*
Agtha das Geld Agthali *reich, der Gelt hat*

II. Benzer şekilde bir şehirden, ülkeden ve milletten olduğunu göstermek için kelimeler türetilir:

- Ottomanli *ein Ottomanner*
Edringli *ein Adrianopler*

III. Bir sıfattan isim yapılmak istendiğinde *-lük* eki getirilir:

- Hasta *krank* Hastalük *die Krankheit*
Fakür *arm* Fakürlük *die Armuth*

IV. Bir fiil isim yapılmak istendiğinde fiilin son hecesi atılır ve yerine *-isch* eki getirilir:

- Soilemak *reden* Soileisch *die Rede*
Jurmek *gehen* Jurisch *das Gehen*

V. Meslek bildiren kelime türetmek için köke *-gi* eki getirilir:

- Araba *der Wagen* Arabagi *der Fuhrmann*
Khilitsch *der Säbel* Kilisschgi *der Säbelmacher, Schwerdtseger*

Yabancı dillerden giren bazı meslek isimleri bu kuralın dışındadır: *Barbiere*'den *Berber*, *Thersi der Schneider*, *Gerra der Chirurigus vom Griechischen*

VI. Küçültme bildiren kelime türetmek için *-schük* eki getirilir

¹⁷ derece, kademe.

Eff *das Haus*   Effschük *das Häuslein*

Oglan *der Knabe*   Oglanschük *das Knäblein*

VII. Soyut bazı isimlere Khiair getirilerek bir iş yapma, meslekte çalışma vb. anlamlarda isimler türetilir:

Hismeth *die Dienstbarkeit*   Hismeth Khiair *der Diener*

Hodabendi *die Herrschaft*   Hodabendi Khiair *der Herr*

4. Sayılar (s. 13-15)

Temel sayılar Türkler tarafından şu şekilde telaffuz edilir:

Bir *eins*   Utsch *drey* Besch *fünfe* Jedi *siebene*   Dokhüs *neune*

İcki *zwey*   Dort *vier*   Alti *sechse*   Sekhüs *achte*   On *zehne*

Bu sayılardan şunlar oluşur:

Onbir *eilfe*   Igermi *zwanzig*

Onicki *zwölfte*   Igermi bir *ein und zwanzig*

On utsch *dreyzehn*   Elli *fünzig*

On dort *vierzehn*   Jus *hundert*

Sıra bildiren kelimeler:

Biringi/Evuelki *der erste*   Oningi *der zehnte*

Altingi *der sechste*   Onbiringi *der eilfte*

Bu şekilde –ingi ekinin yardımıyla sıra bildiren sayılar yapılır:

iusingi *der hundertste*

Biningi *der tausendste*

Çoğalma sayıları *einfach, zweyfach usw.*¹⁸ khat ekiyle yapılır:

Birkhat *einfach*   Beschkhat *fünffach*

Ickikhat *zweyfach*   Altikhat *doppelt dreyfach*

Utschkhat *dreyfach*   Jedikhat *siebenfach*

Dortkhat *vierfach*

Bu şekilde sonsuza kadar devam eder

Juskhat *hundertfältig*   Binkhat *zehnmahlhundertfach*

¹⁸ bir kat, iki kat vb.

5. Zamirler (s. 15-17)

Zamirler, aşağıda yazılı olan kategorilerde sınıflandırılır:

*Anzeigende*¹⁹: Ben *ich*, Sen *du*, Oll *dieser oder jener*

*Fragende*²⁰: Khim *welcher, welche, welchen*

*Zueignende*²¹: Benum *mein*, Senum *dein*, Onung *sein*, Bisum *unser*, Sisum *euer*.

Zamirlerin hâl çekimi

<i>Einfach</i>	<i>Mehrfach</i>
N. Ben <i>ich</i>	Bis <i>wir</i>
G. Benum <i>mein oder meiner</i>	Bisum <i>unserer</i>
D. Banga <i>mir</i>	Bise <i>uns</i>
A. Beni <i>mich</i>	Bisi <i>wir</i>
Abl. Benden <i>von mir</i>	Bisden <i>von uns</i>

Wessen ist das? sorusu Khimungdur şeklinde söylenir.

6. İyelik Ekleri (s. 17-23)

Türklerde, Macarlarda ve Yahudilerde olduğu gibi *mein, dein, sein*²² zamirlerinin yerini tutan ve iyelik belirten son çekim ekleri vardır.

*Mein*²³ zamiri ismin sonuna getirilen –um veya –m ekiyle ifade edilir. Kelime ünsüzle bitiyorsa –um eki getirilir: Basch *der Kopf*, Baschum *mein Kopf*; Ajak *der Fuss*, Ajakum *mein Fuss*. Kelime ünlüyle bitiyorsa yalnız –m eki getirilir: Baba *der Vater*, Babam *mein Vater*.

Aynı şekilde *dein*²⁴ zamiri isme –ung eki getirilerek yapılır: Basch *der Kopf*, Baschung *dein Kopf*; Ell *die Hand*, Ellung *deine Hand*. Kelime ünlüyle bitiyorsa –ng eki getirilir: Baba *der Vater*, Babang *dem Vater*, Giulge *der Schatten*, Giulgeng *dein Schatten*.

*Sein*²⁵ zamiri ünsüzle biten ismin sonuna –i, ünlüyle biten ismin sonuna –ssi eki getirilerek ifade edilir: Basch *der Kopf*, Baschi *sein Kopf*; Baba *der Vater*, Babassi *sein Vater*. Bu tür kullanım kelimelerin tekil şekillerinde geçerlidir. Kelimelerin çoğul şekillerinde ise kelime ünsüz ile bittiği için daima –i getirilir: Babalar *die Väter*, Babalari *seine Väter*.

*Unser*²⁶ zamiri birinci kişi iyelik ekine –us eki getirilerek yapılır: Baba *der Vater*, Babam *mein Vater*, Babamus *unser Vater*.

¹⁹ kişi/işaret.

²⁰ soru.

²¹ iyelik.

²² benim, senin, onun.

²³ benim.

²⁴ senin.

²⁵ onun.

²⁶ bizim.

*Euer*²⁷ zamiri ikinci kişi zamir ekine –us eki getirilerek yapılır: Ellung *deine Hand*, Ellungus *eure Hand*

Türkler, yukarıda belirtilen ekleri kullanarak kısa bir şekilde isimlerin iyelik durumlarını belirtirler. Bununla birlikte iyelik eklerinin yanında zamirlerin de kullanıldığı durumlara rastlanır: Benum Babam *mein Vater*, Senum ellung *deine Hand*. Bu tür kullanımlar daha çok vurgu veya nezaket amaçlıdır.

Birleşik zamirler şunlardır: Ben gendum *ich selbst*, sen gendum *du selbst*, Ol gendi *er selbst*

Açıklamalarla İlgili Örnek Çekim Tabloları²⁸:

<i>Einfach</i>	<i>Mehrfach</i>
N. Baschung <i>dein Kopf</i>	Baschungler <i>deine Köpfe</i>
G. Baschungung <i>deines Kopfs</i>	Baschunglerung <i>deine Köpfe</i>
D. Baschunge <i>deinem Kopf</i>	Baschunglere <i>deinen Köpfen</i>
A. Baschungi <i>deinen Kopf</i>	Baschungleri <i>deine Köpfe</i>
Abl. Baschungden <i>von deinem Kopf</i>	Baschunglerden <i>von deinen Köpfen</i>

7. Filler (s. 23-43)

Türklerde iki tür fiil vardır. Biri –mak, diğeri de –mek ile biter. Her iki tür fiil çekiminde ünlülerini korurlar: Bakmak, Bakarem, Bakaim. Seumek, Severem, Seveim.

Fillere Gelen Zaman Ekleri

Tekil 1. şahıs *gegenwart*²⁹ çekimi mastar ekinin (–mak) atılıp yerine –rem veya –urem eki getirilmesiyle yapılır. –urem ekinin getirilmesinin daha uygun olduğu yerler pratik yaparak öğrenilir: Korkmak, Korkarem; Agigmak, Agigurem

Bütün dillerde olduğu gibi eklerin getirilişinde ünlü uyumu dikkate alınmaktadır. Fakat genel kullanımda bunun dışına çıkıldığı durumlar da görülmektedir: Severem yerine Severum.

Ayrıca burada ‘idmek’ ve ‘olmak’ kelimelerini hatırlatmak gerekir. Biri yapmak diğeri ise olmak anlamındadır. Bu iki kelime genellikle isimlerle birlikte kullanılarak onları fiil yapar: Hasta olmak *gesund werden*³⁰, Hasta idmek *gesund machen oder heilen*³¹.

Benzer bir özellik de –mek ekinde bulunmaktadır. Ek tekil 1. şahısta atılır ve yerine –erem veya –urem getirilir. Seumek, Severem; Vpmek, Vperem. İki heceli kelimeler genellikle –uerm yerine –erem ekini alırlar. Ulmek, ulurem. Çok az kelime bunun dışındadır.

Bir kural olmasa da üç heceli kelimeler –urem ekini alırlar: Vugredmek, Ugredurem; Egelmek, Egelurem.

²⁷ sizin.

²⁸ Kitapta iyelik ekleri maddesi altında verilen her özellik ile ilgili çekim tablosu bulunmasına rağmen biz burada tek örnekle yetineceğiz.

²⁹ Almandaca *gegenwart* veya *präsens* olarak adlandırılan zaman diliminin Türkçedeki karşılığı şimdiki zaman ve geniş zamanıdır.

³⁰ Yazar burada anlamlandırmayı yanlış yapmıştır. Hasta olmak ‘krank werden’.

³¹ Yazar burada anlamlandırmayı yanlış yapmıştır. Hasta idmek ‘krank machen’.

*Das Perfektum*³² çekimi kelime sonunda bulunan –mek veya –mak ekinin atılıp yerine –dum ekinin getirilmesiyle yapılır: Seumek, Seudum; Tschikmak, Tschikdum.

*Das Futurum*³³ ise –im ekinin zaman eki –rem yerine getirilmesiyle yapılır: Severem, Seveim; Jurerem, Jureim.

-urem ekiyle biten kelimelerde u kelimenin son ünlüsüne uyar: Gellirem, Gelluim yerine gelleim olur.

*Futuri indicativi*³⁴ için genellikle *Futuri participii*³⁵ eki de kullanılır. Bunun için fiilimsi ekinin sonuna –em veya –am getirilir: Seugeg *einer der lieben wird*, Seugegem *ich werde lieben*.

Futuri yerine *Präsens*³⁶ eki biraz önce olmuş bir durumu belirtmek veya göstermek için kullanılır: Gellurem *ich komme*, Giururem *ich sehe*. *Imperativ*³⁷ ise –mak ekinin atılıp yerine –sen getirilmesiyle yapılır: Baksen, Gellsen.

*Gerundia*³⁸ ise –mak ekinin atılıp yerine –up ekinin getirilmesiyle yapılır: Bakup *mit beachten*, Gellup *mit kommen*.

Örnek Çekim Tablosu³⁹:

1. -mak mastar ekiyle bitip -arem ve -urem eki alanların çekimi:

Präsens : Jatturem, Jattursen, Jattur, Jatturus, Jattursis, Jatturler

*İmperfektum*⁴⁰ : Jatturidum, Jatturidung, Jatturidi, Jatturiduk, Jatturidungus, Jatturleridi

Perfekt : Jattdum, Jattdung, Jattdi, Jattduk, Jattdungus, Jattdiler.

*Plusquamperfekt*⁴¹ : Jattmischidum, Jattmischidung, Jattmischidi, Jattmischiduk, Jattmischidungus, Jattmischileridi

Futur I : Jattaim, Jattasin, Jatta, Jattavuis, Jattasis, Jattalar

Zweite Art des Futur : Jattagagam, Jattagagsan, Jattagagdur, Jattagagus, Jattagagsis, Jattagaglardur.

Imperativ : Jattsen, Jattsen oll, Jattasis, Jattsuler

*Conjunctivus*⁴²:

Präsens : Jattam, Jattasin, Jatta, Jattavuis, Jattasis, Jattalar

³² Görülen geçmiş zaman.

³³ Gelecek zaman.

³⁴ Gelecek zaman bildirme kipi.

³⁵ Gelecek zaman bildiren fiilimsi eki.

³⁶ Şimdiki ve geniş zaman.

³⁷ Emir çekimi

³⁸ Zarf fiil

³⁹ Kitapta Almandadaki zaman türleriyle ilgili yukarıda belli özellikler çerçevesinde çok geniş bir örnek çekim tablosu bulunmaktadır. Fakat biz burada tek örnekle yetineceğiz.

⁴⁰ Präteritum olarak da bilinen zaman dilimi şimdiki zamanın hikâyesini karşılar.

⁴¹ Belirsiz geçmiş zaman.

⁴² Dilek kipi.

Präteritum/İmperfekt :Jattagagam, Jattagagsan, Jattagagdur, Jattagagus, Jattagagsis, Jattagaglardur

İmperativ : Jattsen, Jattsen oll, Jattasis, Jattsuler

2. -mek mastar ekiyle bitip -urem ve -erem eki alanların çekimi:

Präsens : Severem, Seversen, Sever, Severus, Seversis, Severler

Präteritum : Severidum, Severidung, Severidi, Severiduk, Severidungus, Severleridi

Perfekt : Seudum, Seudung, Seudi, Seuduk, Seudungus, Seudiler

*Gebietende Art*⁴³ : -, Vgredsen, Vgredsen oll, Vgredesis, Vgredsunler

Edilgen Filler

Edilgen bir fiil ile edilgen olmayan bir fiile zaman eklerinin eklenişinde bir fark yoktur. Yalnız edilgen fiilin farkı -il veya -ilu ekini almasıdır: Vgredurem, Vgredulurem.

Örnek Çekim Tablosu

Präsens : Vgredilurem, Vgredilurssin, Vgredilur, Vgredilurus, Vgredilursis, Vgredilurler

İmperfekt : Vgrediluridum, Vgrediluridung, Vgrediluridi, Vgrediluriduk, Vgrediluridingis, Vgrediluridiler

Perfekt : Vgredildum, Vgredildung, Vgredildi, Vgredildik, Vgredildingis, Vgredildilar

Plusquamperfekt : Vgredilmischidum, Vgredilmischidung, Vgredilmischidi, Vgredilmischiduk, Vgredilmischidingis, Vgredilmischidiler

Futurum : Vgrediligegim, Vgrediligeksen, Vgrediligekdur, Vgrediligegus, Vgrediligeksus, Vgrediligekler

İmperativ : -, Vgredilsen, Vgredilsen oll, -, Vgredilingsis, Vgredileler onlar

8. Türkçenin Bazı Karakteristik Özellikleri (s. 43-58)

Türkler *nein*⁴⁴ edatının yerine fiile kısaca -me, -ma eki getirerek bu olumsuzluğu yaparlar: Ommak *hoffen*, Ommamak *nicht hoffen*.

Mastar ekli şekli iki heceden oluşan fillerde *präsens* olumsuz çekimini yapmak için ikinci hece atılır ve yerine -masen, -mesen getirilir: Seumek, Seumesen; Bağlamak, Bağlamasen.

Örnek Çekim Tablosu⁴⁵:

Präsens: Seumesem, Seumeszin, Seumes, Seumesus, Seumesingis, Seumeszler

⁴³ Emir çekimi.

⁴⁴ hayır, yok, değil.

⁴⁵ Kitapta Almanca haber ve dilek kipleriyle seumek sözcüğünün olumsuzunun çekimi bulunmasına rağmen biz burada üç zaman çekimini vermekle yetineceğiz.

İmperfekt: Seumesidum, Seumesidung, Seumesidi, Seumesidik, Seumesidingis, Seumesidiler

Perfekt: Seumedum, Seumedung, Seumedi, Seumedik, Seumedingis, Seumediler.

Aynı şekilde edilgen fiillerin olumsuz şekli de kelimenin ünlülerine göre veya mastar ekinden önceki ünlüye göre –mesem veya -masem getirilerek yapılır: Sevilmek *geliebt werden*, Sevilmesem *ich werde nicht geliebt*.

Örnek Çekim Tablosu⁴⁶:

Präsens: Sevilmesem, Sevilmesin, Sevilmes, Sevilmesus, Sevilmeszis, Sevilmesler

İmperfekt : Sevilmesidum, Sevilmesidung, Sevilmesidi, Sevilmesidik, Sevilmesidingis, Sevilmesidiler

Perfekt : Sevilmesidum, Sevilmesidung, Sevilmesidi, Sevilmesidik, Sevilmesidingis, Sevilmesidiler.

Diğer dillerde, meydana gelen bir duruma etki ettiğini belirtmek için birkaç kelime kullanmak gerekir. Türklerin bu durumu belirtmek için de kendilerine has kullanımları bulunmaktadır. Bunun için –dur veya seyrek de olsa -duru ekini getirirler. Mastar eki –mak veya –mek atılır ve yerine –dururem eki getirilir ve böylece *präsens* yapılır: Bakmak *sehen*, Bakdururem *ich mache daß mann sehe*.

Örnek Çekim Tablosu⁴⁷:

Präsens : Seufdururem, Seufdurursin, Seufdurur, Seufdururis, Seufdurursings, Seufdururler

Perfekt : Seufdurdum, Seufdurdung, Seufdurdi, Seufdurdik, Seufdurdungis, Seufdurdiler.

Yine benzer şekilde edilgen fiillerde de yapılır: Sevilmek *geliebet werden*, Sevildururem *machen geliebet zu werden*.

Eğer bir durumun meydana gelmemesinde etkisinin olduğunu belirtmek isterlerse yukarıda belirtilen olumsuzluk eki –ma, -me kullanırlar: Bakdururem *ich mache daß man sehe*, Bakdurmesem *ich mache daß man nicht sehe*.

Bu dilin ilginç ve kendine has bir özelliği de dönüşlülük durumunun tek bir kelimeyle yapılabilmesidir: Vgmak *loben*, Vginurem *ich lobe mich selbst*.

Birlikte veya karşılıklı yapma ifade etmek için çokluk şahıs çekimlerinde – isch getirilir:

Präsens : Severus, Seversis, Severler, Sevischurus, Sevischursis, Sevischurler

Perfekt : Seuduk, Seudungus, Seudiler, Seuvischuduk, Seuvischudungus, Seuvischudiler.

Futur : Sevevis, Sevevisis, Seveler, Sevischuis, Sevischuisis, Sevischuler.

⁴⁶ Kitapta Almanca haber ve dilek kipleriyle sevilmek sözcüğünün olumsuzunun çekimi bulunmasına rağmen biz burada üç zaman çekimini vermekle yetineceğiz.

⁴⁷ Kitapta Almanca haber ve dilek kipleriyle seufdurmek sözcüğünün çekimi bulunmasına rağmen biz burada iki zaman çekimini vermekle yetineceğiz.

Mastar şeklindeki kelimelere de getirilebilir: Seumek *lieben*, Sevischmek *einander lieben*; Bakmak *ansehen*, Bakischmak *einander ansehen*.

9. Sıfat Filler (s. 58 - 60)

Mittelwörter oder Participia zaman eklerinden meydana gelmişlerdir. *Präsens* tekil birinci şahısta -rem yerine -n ekinin getirilmesiyle yapılır: Severem *ich liebe*, Seven *einer der da liebet*.

Präsens şahıs çekiminde -urem eki alanlar, sıfat fiil ekini (-n) alacağı zaman ekin başında bulunan u ünlüsü kelimenin ünlüsüne bağlı olarak değişir: Gellurem, Gellun değil Gellen; Vgredurem, Vgredun değil Vgreden olur.

Benzer bir özellik de içinde u ünlüsü bulunan bazı kelimelerde görülür. Bu kelimelere ek gelirken yukarıdaki örnekte olduğu gibi u ünlüsü mastar ekinin ünlüsüne göre değişir: Durmak, Dururem, Durun değil Duran; Bullmak, Bullurem, Bullun değil Bullan olur.

Sıfat fiilin gelecek zaman 1. şahıs şekli -rem ekinin atılması ve yerine -geg veya -gag ekinin getirilmesiyle yapılır: Severem, Sevgeg; Bakarem, Bakagag.

Edilgen *präteritum* yapmak için haber kiplerinden *perfekt* ve *präteritum* ekinin sonunda bulunan -dum eki atılır ve yerine -misch getirilir: Sevilmisch *ein Geliebter*, Ugredilmisch *ein Gelehrter*.

*Futurum Passiv*⁴⁸ yapmak için sıfat fiilin gelecek zaman yapımına -il veya -le eklenir: Sevegek *einer der lieben wird*, Sevilegek *einer der geliebt werden soll*.

10. Zarflar (s. 60 - 78)

Yer Gösterenler

Nerede sorusunun cevabı:⁴⁹ Itscherde *drinnen*, Arinde *von hinten*, Aschaja *unten*...

Nereden sorusunun cevabı:⁵⁰ Buradan *von Hinnen*, Jugden *vom Himmel*, Tangriden ve Allachden *von Himmelher*...

Zaman Belirtenler

Bugün *heute*, Dun *gestern*, Schindi *jetzt*, Hersaman *immer*, Demin *schon*, Wachtinde *zu rechter Zeit*...

Günün altı vakti: Temgith, Sabachnamasi, Eynle, Ikendi, Aschkam, Jatozi

Bazı Hususlar:

1. -dek ve -değin eklendiği kelimeye -e kadar anlamı katar: Sabachaddeg veya Sabachadegin *bis zur Frühzeit*

2. -din geldiği kelimeye önce anlamı katar: Eljumadin jemek jeme *bevor du die Hände nicht gewaschen hast eße nicht*.

3. -ducte eki çekimlenebilen bir sözcüğe getirildiği zaman yakın zamanda bir işin gerçekleşeceğini bildirir: Acscham jaclaschducte *eben als die Nacht einbracht*.

⁴⁸ Edilgen gelecek zaman.

⁴⁹ Nerede, sorusunun cevabı olanlar.

⁵⁰ Nereden, sorusunun cevabı olanlar.

4.-ge eki fiile eklenince kadar anlamı katar: sen gelinge *bist du kommst*

Sayı Bildirenler

Birkerre *einmahl*, İkikerre *zweymal*, Dörtüncü *zum vierten* vb.

Olumsuzluk Bildirenler

Jok *nein*, Yokdur *es ist nicht*

Degul sözcüğü de kişiler veya eşyalar arası farklılık belirtmek için kullanılan bir olumsuzluk sözcüğüdür: Fakur yokdur yerine fakur degul.

-me ve -ma ekleri de daha önce geçtiği gibi olumsuzluk bildiri: Seumek *lieben*, Seumemek *nicht lieben*

Onaylama ve Müspetlik Bildirenler

Schoiledur *also ists*, Oiledur *also ists*

Sakınma Belirten Sözcükler

Allah saklas *Gott bewahre*, Allah istemesun, Irakalsun *sad sey ferne*

İstek Bildirenler

Kheschke, Nolaidi *Wolle Gott*, Allach Vuersun *Gott gebe es*

Soru Bildirenler

Degulmi *ist es nicht also*, Nitgun *Warum*, Ellemi *kommt er*

Karşılaştırma Bildirenler

Giojakhi *gleichsam*, Nitekhim *als wie, gleichsam*. Gibi sözcüğü sonuna geldiği kelimeye benzerlik, eşitlik anlamı katar: Adam gibi *als oder gleichsam ein Mensch*

Miktar ve Çokluk Bildirenler

Tschok *viel*, Kattitschok *meistens*, As *wenig*, Jeter *genug*. İnce sözcüğü de getirildiği kelimeye adet ve çokluk belirtir: Agatschlar japraklaringe *so viel als Blätter an dem Bäumen*, Dengisler cumlaringe *so viel als Sand am Meer* vb.

Kararsızlık Bildirenler

Belki *Vielleicht*, Kimbillur *Wer weiß*

Seslenme Bildirenler

Jahu *o Höre!*, Hude *Steh*

Yanıtlama Bildirenler

Ne uuar? *Was ists*, Bundaim, *hier bin ich*.

Yemin Bildirenler

Ballaha bille *um Gottes Willen*, Etmek Hakitschun *durchs Brodt*

Edatlar

Zu, -ja, -je veya -a,-e ile ifade edilir. Kelime ünlüyle biterse -ja, -je ünsüzle biterse -a, -e getirilir: Baba *der Vater*, Babaja *zum Vater*; Ajak *der Fuß*, Ajaka *zum Fuß*.

*Bey*⁵¹, -da ve -de ile ifade edilir: Babamda *bey dem Vater*, Begde *bey dem Herrn*. Aynı şekilde *in* sözcüğü de aynı ekle yapılır: Pasarda *auf dem Platz*, Effde *im Hause*, Elde *in der Hand*.

Benzer şekilde *vor*, *außen*, *herum*, *zwischen*, *oben*, *neben*, *unten*, *durch* edatları -da veya -de ile ifade edilir: Ung *der vordere Theil*, Ungin *deßsen vorderer Theil*, Unginde *im vordern Theil deßelben*, altinde *im untern Theil*.

Vor: Illeru ve Vnginde aynı şekilde Khattinde: Bir ayden illeru *vor einem Monat*

Benzer şekilde yazar *gegen*, *entgegen*, *durch*, *darnach*, *nach*, *außer*, *für*, *ohne*, *drinnen*, *innerhalb*, *zwischen* edatlarını açıklamıştır.

Bağlaçlar

Weder, Ne: Ne ben giderem ne sen gider sen *weder ich werde gehen*, *noch du wirst gehen*.

Es sey denn, -inge: Ay Carin domainge oinamas *der Bär tanzt nicht es sey dann er sey satt*.

Oder, *entweder*: Ja ben, ja sen *entweder ich oder du*.

Ünlemler

Yakınma Bildirenler

Vach, Eubach, Hei medet *ach*, *auweh*

Gülme Bildirenler

Ha ha, ha ha

Ağlama Bildirenler

Hej hej.

Beğenme Bildirenler

Ey afferum, giusel.

Şaşkınlık Bildirenler

Allach, allach, Allahsaklasun.

Kaynakça

Korabinsky, J.M. (1788). Versuch eines kleinen Türkischen Wörterbuchs mit beygesetzten deutsch-ungarisch und böhmischen Bedeutungen, und einer kurzgefaßten türkischen Sprachlehre, Preßburg.

⁵¹ Modern Almandaca 'bei' şeklinde yazılmaktadır.

Röhe K., Balcik I., Wrobel V. (2009). Die große Grammatik Deutsch, PONS GmbH, Stuttgart.

Zengin D. (2010). Her Yönüyle Modern Almanca, Kurmay Yayınları 5. Baskı, Ankara.

Baldegger M., Müller M., Schneider G., Kontaktschwelle Deutsch als Fremdsprache, Berlin, 1980.

Steuerwald, K. (1993). Almanca Türkçe Sözlük, Otto Harrassowitz GmbH, Wiesbaden.

https://de.wikipedia.org/wiki/Johann_Matthias_Korabinsky (erişim tarihi: 01.08.2016)